

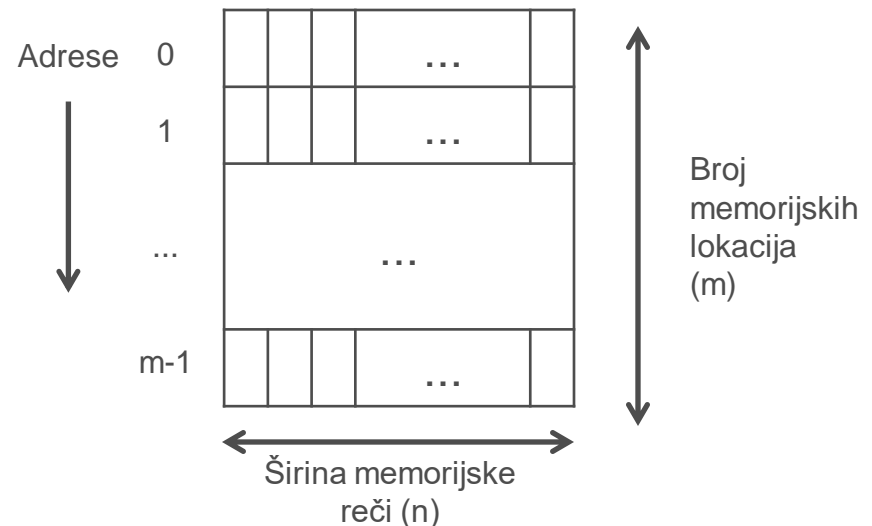

Organizacija memorije

Katedra za elektroniku

Memorija - osnovni pojmovi

- Memorijski podsistem zadužen je za smeštanje **programskih instrukcija i podataka** (promenljivih).
- Memorija se sastoji od većeg broja bistabilnih elemenata od kojih svaki skladišti po jedan bit informacije. Ovi biti su organizovani u n-bitne grupe koje funkcionišu na sličan način kao registri, a nazivaju se još i **memorijskim lokacijama**.
- Sadržaj memorijske ćelije predstavlja osnovnu jedinicu informacije i naziva se **memorijska reč**. Svaka memorijska lokacija se identifikuje na jedinstven način, preko memorijske **adrese**.
- Kapacitet memorijske jednice izražava se kao $m \times n$, gde parametri m i n imaju sledeća značenja:
  - m - **Broj memorijskih lokacija**, uobičajeno je $m = 2^k$. Kod memorija većeg kapaciteta koriste se oznake kilo ($1K = 2^{10}$), mega ($1M = 2^{20}$), giga ($1G = 2^{30}$) i tera ($1T = 2^{40}$)
  - n - **Širina memorijske reči**, odnosno broj bita koji se nalaze u okviru svake memorijske lokacije. Ukoliko je $n=1$, kaže se da je širina jedan bit (1b), a ukoliko je $n=8$, širina je jedan bajt (1B).

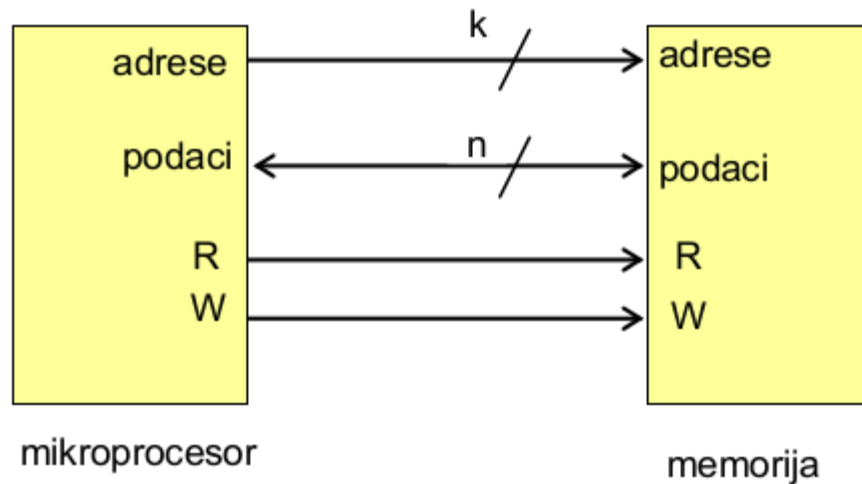

RAM i ROM memorije

- U pogledu postojanosti podataka koje skladište, memorije se dele na:
  - RAM (engl. *Random Access Memory*)
  - ROM (engl. *Read-Only Memory*)
- **RAM memorija** dozvoljava obavljanje dve operacije: upis i čitanje sadržaja pojedinačne memorijske lokacije na proizvoljnoj adresi. Podaci upisani u RAM se čuvaju do prestanka napajanja, nakon čega se nepovratno gube.
- Postoje 2 osnovna tipa RAM memorija:
  - Statički RAM (SRAM) - Svaka ćelija zadržava sadržaj sve do upisa novog sadržaja, ili prestanka napajanja. Konstrukcija ćelije je nešto glomaznija, jer se sastoji iz 6 tranzistora.
  - Dinamički RAM (DRAM) - Pojedinačna ćelija sadrži svega tranzistor i 1 kondenzator, ali je interfejs memorije složeniji nego kod SRAM-a i neophodno je periodično osvežavanje sadržaja.
- **ROM memorija** u normalnom režimu rada dozvoljava samo operaciju čitanja. Sadržaj se upisuje ("programira") specijalnim postupkom i zadržava se trajno, čak i po prestanku napajanja.
- Važna podvrsta ROM memorija su **EEPROM** memorije (engl. *Electrically Erasable Programmable Read-Only Memory*), u koje je moguće upisivati sadržaj više puta električnim postupkom. U ovu klasu između ostalog spadaju i **FLASH** memorije, koje u današnje vreme nalaze veoma širok dijapazon primene.

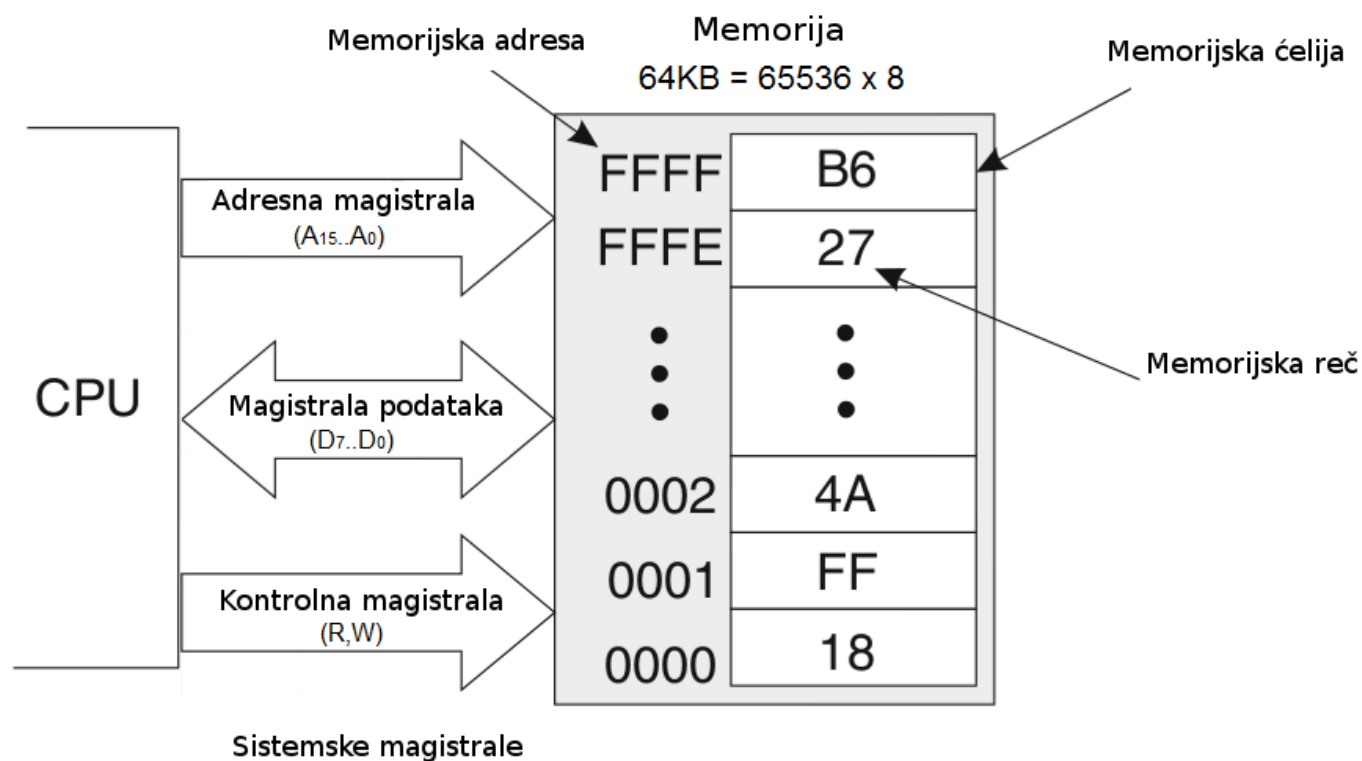
Povezivanje memorije sa procesorom

- Za povezivanje memorije sa procesorom koriste se grupe linija koje se nazivaju magistralama:
  - **Adresna magistrala** (engl. *Address Bus*): linije preko kojih procesor zadaje adresu lokacije kojoj se pristupa. Memorija sa $m = 2^k$ lokacija ima adresnu magistralu širine k bita.
  - **Magistrala podataka** (engl. *Data Bus*): linije preko kojih se vrši prenos podataka od procesora ka memoriji kod operacije upisa, odnosno od memorije ka procesoru prilikom čitanja. Širina magistrale podataka određena je širinom memorijske reči (n).
  - U sastav **kontrolne magistrale** ulaze signali za dozvolu čitanja (R, engl. *Read*) i dozvolu upisa (W, engl. *Write*). Takođe, neki memorijski moduli posetuju dodatni kontrolni ulaz (CS, engl. *Chip Select*), preko kojeg se dozvoljava, odnosno zabranjuje pristup modulu.

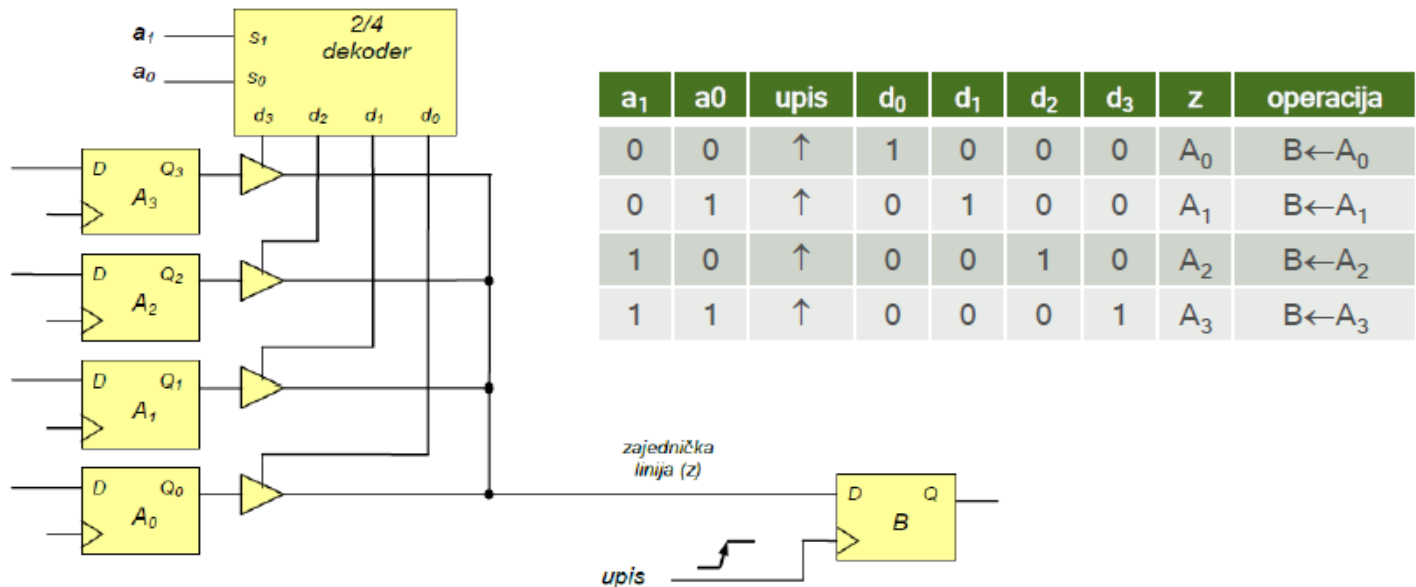
PRIMER: RAM memorija kapaciteta 64KB

- $m = 64^K = 64 \cdot 2^{10} = 2^6 \cdot 2^{10} = 2^{16} = 65536 \Rightarrow$ širina adresne magistrale je 16 bita (linije $A_{15} \dots A_0$)
- $n = 8 \Rightarrow$ širina magistrale podataka je 8 bita (linije $D_7 \dots D_0$)

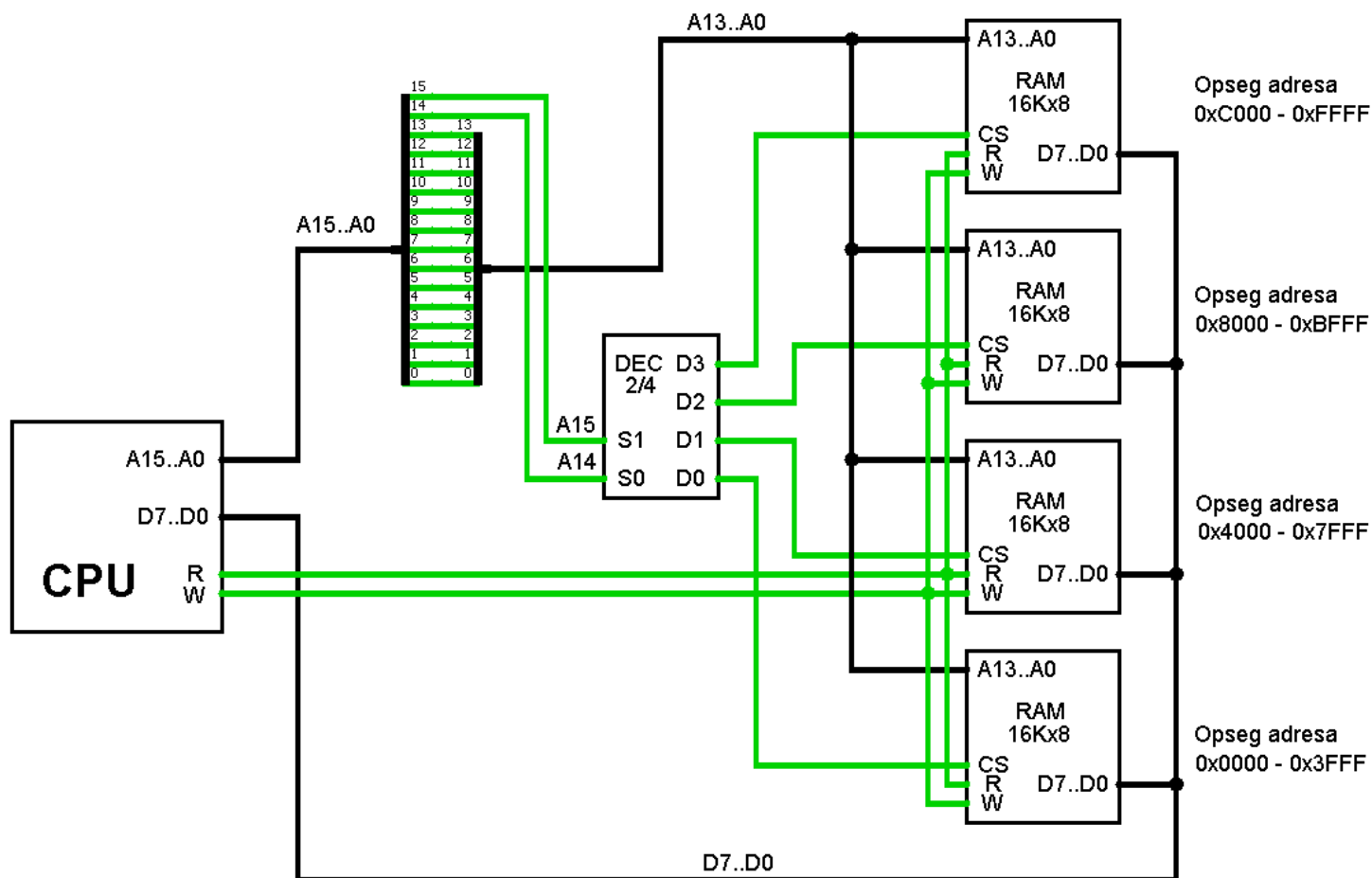
Povezivanje memorijskih elemenata na zajedničku magistralu

- Kada je potrebno istovremeno spojiti izlaze više memorijskih elemenata na zajedničku magistralu, neophodno je obezbediti mehanizam kojim se sprečava pojava **konflikta na magistrali**. Ova pojava se dešava kada dva elementa istovremenu pokušavaju da diktiraju različita logička stanja na magistrali, što može dovesti do fizičkog oštećenja, ili uništenja oba elementa.
- Tehnike za prevazilaženje konflikta na magistrali:
  - Korišćenje kola sa izlaznim stepenom sa "otvorenim kolektorom"
  - Korišćenje trostatičkih bafera
- Ukoliko se koriste trostatički baferi, njima upravlja dekoderska logika koja na magistralu propušta signal sa izlaza tačno jednog bafera (onog koji je trenutno adresiran), dok sve ostale postavlja u stanje visoke impedanse.

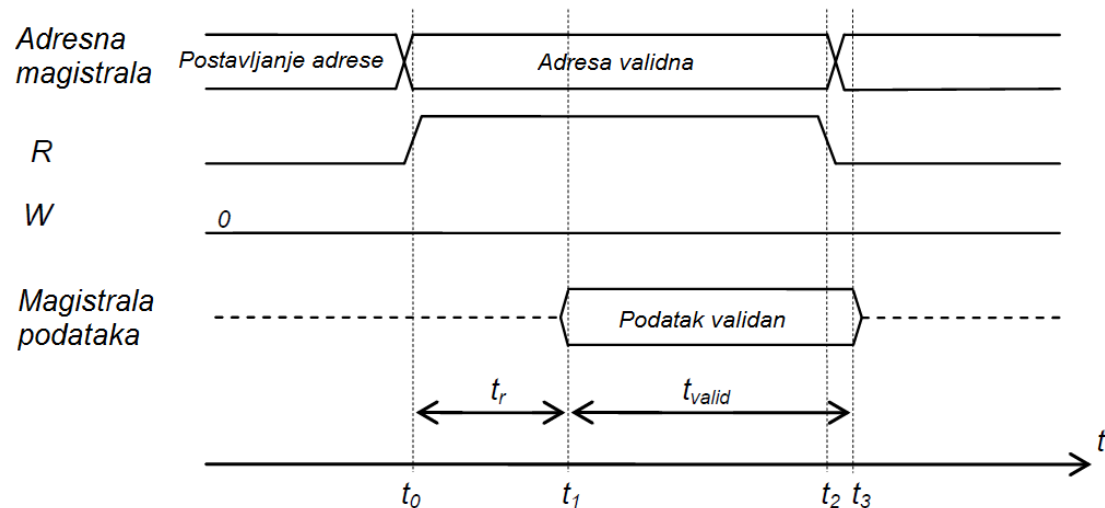
PRIMER: Povezavanje procesora sa 4 memorijska modula kapaciteta po 16KB, čime se dobija jedinstven memorijski prostor kapaciteta 64KB

- Napomena: signal CS (engl. *Chip Select*) na ulazima memorijskih modula u neaktivnom stanju (CS=0) onemogućava pristup memorijskom modulu i prevodi izlaze u stanje visoke impedanse, a u aktivnom stanju (CS=1) aktivira modul za čitanje ili upis, u zavisnosti od signala R i W i povezuje ga sa magistralom podataka.

Vremenski dijagrami ciklusa čitanja podatka iz memorije

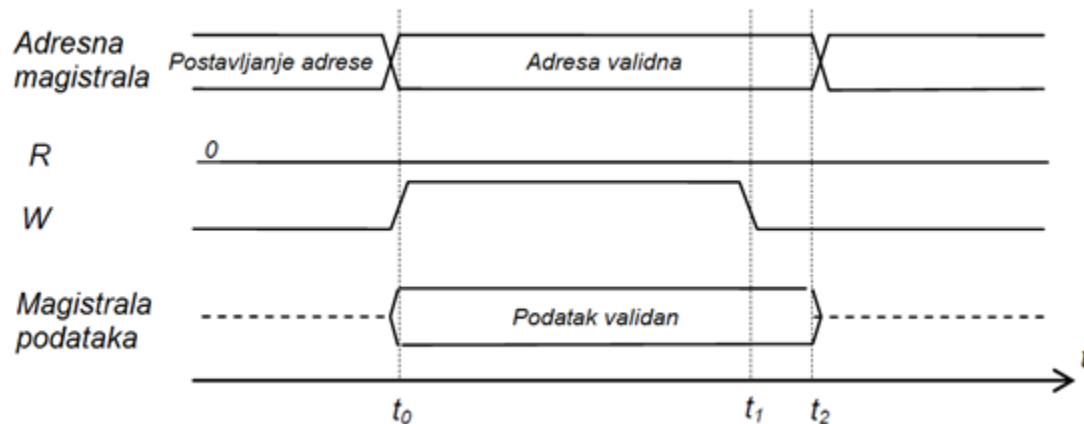
- Nakon što procesor postavi ispravnu adresu na linije adresne magistrale, u trenutku t_0 aktivira se upravljački signal za čitanje (R).
- Kada upravljačka jedinica memorije prepozna da je signal R postao aktivan, pokreće operaciju čitanja. U trenutku t_1 se sadržaj adresirane memorijske lokacije pojavljuje na magistrali podataka, koja je pre toga bila u stanju visoke impedanse.
- Vreme $t_r = t_1 - t_0$ naziva se vreme odziva memorije kod operacije čitanja.
- Podatak se zadržava na magistrali podataka do trenutka t_2 . U intervalu (t_1 , t_2) procesor očitava stanje magistrale podataka i upisuje ga u prihvatni registar, nakon čega se upravljački signal za čitanje R deaktivira. Podatak je validan još neko vreme po deaktiviranju signala R, do trenutka t_3 .
- Tokom čitavog trajanja operacije čitanja, upravljački signal za upis W je neaktivan.

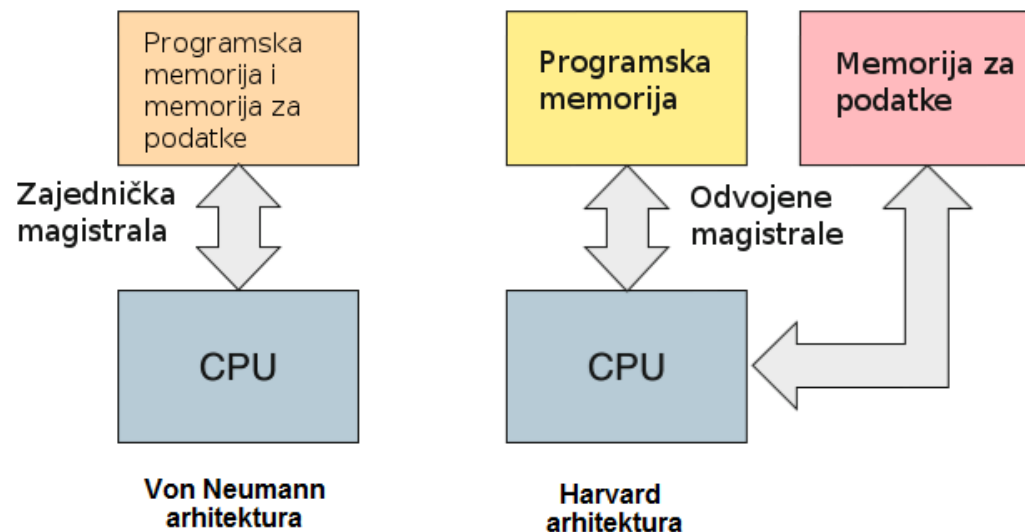
Vremenski dijagrami ciklusa upisa podatka u memoriju

- Ciklus upisa počinje tako što procesor simultano postavlja ispravnu adresu na linije adresne magistrale i podatak na magistralu podataka. Nakon toga, u trenutku t_0 aktivira se upravljački signal za upis (W).
- Kada upravljačka jedinica memorije prepozna da je signal W postao aktivan, pokreće operaciju upisa.
- U trenutku t_1 se upravljački signal za upis W deaktivira. Stanja adresne magistrale i magistrale podataka se održavaju još neko vreme, do trenutka t_2 .
- Interval (t_0, t_1) mora trajati dovoljno dugo da memorija stigne da obavi operaciju upisa. Vremenski interval $t_w = t_2 - t_0$ naziva se vreme odziva memorije kod operacije upisa.
- Tokom čitavog trajanja operacije upisa, upravljački signal za čitanje R je neaktivan.

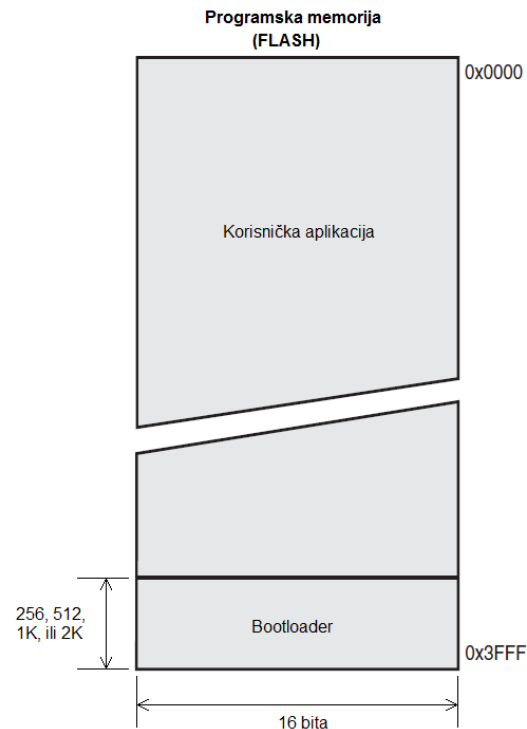
Programska memorija i memorija za podatke

- Da bi se postigla željena funkcionalnost mikroračunarskog sistema, potrebno je u odgovarajući memorijski prostor smestiti programske instrukcije i podatke koji se obrađuju.
- Kod računara opšte namene, uobičajeno je da su program i podaci smešteni u isti memorijski prostor. Ovakva arhitektura nazvana je po svom tvorcu *Von Neumann* arhitektura, ili *Princeton* arhitektura.
- Organizacija mikroračunarskog sistema kod koje su programska memorija i memorija za podatke fizički razdvojene poznata je kao *Harvard* arhitektura. Struktura mikrokontrolera je obično zasnovana na ovoj arhitekturi, gde je programska memorija tipa FLASH, a memorija za podatke SRAM. Na ovaj način je program permanentno prisutan unutar mikrokontrolera, čak i po prestanku napajanja.

Mapa programske memorije mikokontrolera ATmega328p

- Programska FLASH memorija mikokontrolera ATmega328p je kapaciteta 32KB. Pošto su programske instrukcije veličine 16 bita, ova memorija je organizovana kao 16Kx16, tj. 16K lokacija širine 16 bita.
- Korisnički program (aplikacija) smešta se od početne adrese (0x00).
- Vrh memorijskog prostora programske memorije rezervisan je za pomoćni program zvan *bootloader*. Njegova uloga je učitavanje programskih instrukcija preko serijskog porta i njihovo smeštanje (programiranje) u deo programske memorije rezervisan za korisničku aplikaciju. Za bootloader može biti rezervisan prostor veličine 256, 512, 1K, ili 2K reči širine 16 bita.

Mapa memorije za podatke mikokontrolera ATmega328p

- Memorija za podatke mikokontrolera ATmega328p je tipa SRAM.
- Registri opšte namene u okviru CPU jezgra i ulazno-izlazni registri su memorijski mapirani u okviru prvih 256 bajta memorije za podatke.
- Počev od adrese 256 (odnosno 0x0100) nalazi se prostor za korisničke varijable, kapaciteta 2KB. Stoga je ukupan kapacitet memorije za podatke $256B + 2KB = 2304B$
- Opseg adresa je od 0 - 2303 decimalno, odnosno 0x0000 - 0x08FF heksadecimalno.

Memorija za podatke (SRAM)

32 registra opše namene (R0-R31)	0x0000 - 0x001F
64 U/I registra*	0x0020 - 0x005F
160 dodatnih U/I registara	0x0060 - 0x00FF
Interni SRAM (2048x8)	0x0100 0x08FF

* Registri na adresama 0x0020-0x003F su bit-adresabilni